

## บทคัดย่อ

รหัสโครงการ: RDG5740034

ชื่อโครงการ: กระบวนการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนารูปแบบการแสดงมังคละ ในภาคเหนือตอนล่าง

ชื่อนักวิจัย และสถาบัน ดร.ณัฐชยา นัจจนาวากุล มหาวิทยาลัยมหิดล, ดร.รุ่งนภา ฉิมพูน, ผศ.ดร.อัฉรา ศรีพันธ์, อาจารย์วารภรณ์ เขิดชู มหาวิทยาลัยนเรศวร

ระยะเวลาโครงการ พ.ศ. 2557 - 2559

การดำเนินโครงการวิจัย เรื่อง กระบวนการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนารูปแบบการแสดงมังคละ ในเขตภาคเหนือตอนล่าง ได้ดำเนินขึ้นภายใต้กรอบแนวคิดเรื่องการอนุรักษ์และการสร้างสรรค์ เพื่อให้ศิลปวัฒนธรรมการดนตรีพื้นบ้านมังคละ ยังคงอยู่กับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา การดำเนินงานวิจัยดังกล่าว มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการแสดงพื้นบ้านมังคละ (2) เพื่อสร้างแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนารูปแบบการแสดงมังคละด้วยกระบวนการเรียนรู้ และ (3) เพื่อพัฒนารูปแบบการแสดงมังคละที่เป็นนวัตกรรมสร้างสรรค์และสามารถสร้างคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมและมูลค่าเชิงพาณิชย์ จากการวิจัยพบว่า

คณะผู้วิจัยดำเนินงานโดยการเก็บข้อมูลภาคสนามทางด้านดนตรีวิทยา เพื่อสำรวจองค์ความรู้ทางดนตรีของวงมังคละในพื้นที่ต่างๆ พบว่า สภาพปัจจุบันของมังคละ ๓ จังหวัด ในเขตภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งได้แก่ จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดสุโขทัย และจังหวัดอุตรดิตถ์ เริ่มมีบทบาทในฐานะวงดนตรีเพื่อการประโคมและแห่น้อยลง เกิดวงดนตรีประเภทอื่นๆเข้ามาแทนที่ เช่น วงกลองยาว แตรวง ในขณะที่เดียวกันนักดนตรีมังคละก็มีจำนวนลดน้อยลงมากอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากไม่มีงานว่าจ้างและมีอายุมากขึ้นตามวัย จึงเหลือเพียงวงมังคละที่มีบทบาทในสังคมการท่องเที่ยวและการศึกษาเพียงไม่กี่คณะเท่านั้น ยังมีการนำปราชญ์ชาวบ้านมาเป็นผู้ให้ความรู้แก่นักเรียนในชั้นเรียน ในแบบปากต่อปาก แต่สถานศึกษาส่วนใหญ่ก็ไม่มีการสร้างสื่อช่วยสอนเพื่อสนับสนุนและแบ่งเบาการสอนของครูอาวุโสเหล่านั้น นอกจากนี้ไม่มีการสร้างงานเพื่อสานต่อและปรับใช้ให้สอดคล้องกับสังคม กิจกรรมต่างๆ การใช้มังคละตามเทศกาล โอกาสสำคัญทางศาสนาพบเห็นได้น้อยลงเมื่อไม่เกิดการนำมาใช้ในวิถีชีวิต จึงส่งผลให้มังคละค่อยๆ เลือนหายไปจากสังคม

ชุดการเรียนรู้เรื่องมังคละ ดำเนินการโดยการสกัดองค์ความรู้เรื่องมังคละจากท้องถิ่นต่างๆ ใน ๓ จังหวัดภาคเหนือตอนล่าง และนำมาสร้างเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบไปด้วย กิจกรรมรู้จักท้องถิ่น กิจกรรมรู้จักมังคละ และการบรรเลงมังคละ โดยองค์ความรู้ของปราชญ์มังคละในพื้นที่ถือเป็นส่วนของการอนุรักษ์ ท้ายสุดคือกระบวนการสร้างสรรค์การแสดงมังคละ โดยใช้ฐานความรู้จากชุดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นกิจกรรมเพื่อตอบโจทย์เรื่องการพัฒนา ในการนี้คณะผู้วิจัยได้เลือกโรงเรียนในพื้นที่ ตำบลคั้งตะเภา และตำบลผาจุก อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์ เข้าร่วมในโครงการวิจัย จำนวน 4 โรงเรียน เนื่องจากในอดีตเคยมีมังคละในวิถีชีวิตของผู้คนในบริเวณดังกล่าว แต่ได้สูญไปเมื่อประมาณ 40 กว่าปีที่ผ่านมา ในการดำเนินโครงการพบว่า (1) การวางรากฐานในเรื่องสำนึกรักท้องถิ่นเป็นแรงผลักดันประการหนึ่งในกระบวนการเรียนรู้เพื่อค้นหาอัตลักษณ์และสร้างแรงบันดาลใจของคนชุมชน (2) การทำความเข้าใจเรื่องกระสวนจังหวัด ผ่านความเคยชินจากการ

ท่องจำและการปรบมือ ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถบูรณาการเมื่อต้องบรรเลงไม้กลองต่างๆ ได้และเกิดทักษะในการบรรเลงตามมา (3) พัฒนาการของผู้เรียนโดยเฉพาะอย่างยิ่งความไพเราะ รสมือ และความสมบูรณ์ในการบรรเลงยังต้องมีการปรับแก้ตามทักษะของแต่ละบุคคล (4) การสร้างสรรค์การแสดงใหม่ ด้วยการบูรณาการร่วมกันระหว่างดนตรีและนาฏศิลป์ผ่านชุดการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนเข้าใจระบบการทำงานร่วมกัน สามารถมองเห็นรูปแบบการแสดงได้อย่างเป็นรูปธรรมและสร้างการทำงานที่เป็นระบบมากขึ้น

กระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติ เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกภาคส่วนในชุมชนต้องทำหน้าที่ยังจริงจัง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “บวร” บ้าน วัด โรงเรียน ซึ่งต่างก็มีหน้าที่ในการบูรณาการความรู้ และความรับผิดชอบร่วมกัน พบว่า บ้าน ทำหน้าที่เป็นกำลังสนับสนุนผู้เรียน วัดมีหน้าที่ในการเป็นศูนย์กลางการข้อมูลและการเรียนรู้ในทุกๆระดับ ขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่ในการแสดงออกทั้งในเชิงอนุรักษ์และพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นแหล่งตั้งต้นสนับสนุนการนำมั่งคั่งกลับคืนสู่วิถีชีวิตของผู้คนในสังคม โรงเรียน เป็นสถาบันที่คอยขัดเกลา สร้างผู้เรียนให้มีความสมบูรณ์แบบในทักษะด้านต่างๆอย่างถึงพร้อม เห็นได้ว่าการพัฒนาคนในชุมชนด้วยศิลปะผ่านระบบการศึกษาด้วยการใช้ บวร เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดลักษณะ สังคมอุดมความรู้ ( Knowledge - Based Society) ทั้งในเชิงการอนุรักษ์และพัฒนาด้วยการต่อยอด สร้างสรรค์ศิลปะการแสดงให้เกิดมูลทั้งในเชิงนามธรรมและรูปธรรม ถือเป็น การเพิ่มทุนทางวัฒนธรรมให้กับพื้นที่ ก่อเกิดคุณค่า ซึ่งช่วยให้สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสมดุล จากภูมิปัญญาเฉพาะบุคคล (Tacit knowledge) ส่งผ่านให้เกิดการอนุรักษ์และพัฒนาด้วยการสร้างสรรค์ จนเกิดเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นผ่านศิลปะการแสดง

**Keywords :** จำนวน 3-5 คำ มั่งคั่ง กระบวนการเรียนรู้